

Ezekhez az elméletekhez a kereszténység azért nem fogható, mert a kereszténység lényegében nem elmélet, hanem magának az emberiség szellemének erkölcsi öntudata. A kereszténységben kifejezett moralis eszme kész factum, mely köré lehet más meg más dogmaruhát adni, mint tették kezdettől fogva a theologusok, lehet magyarázatára más meg más elméleteket szőni, mint tették s teszik maig a philosophusok.

Említsem-e Schopenhauer halhatatlan vállalkozását?

A factum azonban megmarad s az a factum beszél az emberi szivhez ma s fog beszélni beláthatatlan időkig, míg csak a moralitásnak más principiumát föl nem fedezik, vagyis a míg az emberi szellemi constitutiv alkatrészei meg nem változnak. Mai eszünkkel arról azonban ne beszéljünk, hogy majd mit beszélünk akkor, ha elménk sarkalatos szabványai mássá lesznek. Ami beszédünk helyességére elég bizonyíték az, hogy a két ezred évesnél idősb Aristotelesi logika lényegében ma is szabályozója elménknek.

Semmi okunk sincs hát panaszra fakadni Schlauchhal a miatt, hogy az általa tárgyalt újkori philosophok az erkölcsi elvek stagnálását hirdetik. Épen ez a dicsérete az erkölcsi elvnek, hogy stagnál, valamint dicsérete magának az elmének is, hogy alapelveiben nincs napról napra változásnak kitéve.

Az eltérés köztünk és Schlauch közt az alapkérdés felfogása tekintetében áll, hogy mi a kereszténységet nem tartjuk adäquat harezosnak az újkori philosoph elméletek mellett, amiatt az egy ok miatt, mert a kereszténység nem elmélet, holott a nevezett philosoph tanok azok. Ugyancsak ebben rejlik annak az oka is, hogy mi a legújabb philosoph elméletektől sem féltjük a *kereszténységet*.

Természetesen egészen máskép alakulna a kérdés, ha a philosoph elméletek mellett nem a kereszténységről, hanem a kereszténység ama különböző elméleteiről volna szó, a melyeket theologia czimén tizenkilenc század történelme gazdagon produkált.

Slauch nagyváradi beszéde sokkal szellemesebb, semhogy csak egyetlen érv előhozását is megkísértené a theologia lomtárából.

Értekezések a bölcsészeti tudományok köréből.

(Pythagoras és szövetkezete, bölcsélet-történelmi értekezés, írta Zlamál Ágost. Megjelent a gyula-fehérvári róm. kath. főgymnasium 1889/90. évi értesítőjében, 53 lap. — Herbart neveléstudománya, írta

Pacher Donát. Megjelent a pannonhalmi sz. Benedek-rend győri főgymnasiumának 1889/90. évi értesítőjében, 110 lap. — Két fejezet egy általános paedagogiából. (Előadások alapjául). Megjelent a m. kir. tanárképző intézet gyakorló főgymnasiumának 1889/90. évi értesítőjében, 14 lap. — Az egységes középiskola, írta dr. *Mayer* György. Megjelent a zsolnai kir. kath. gymn. 1889/90. évi értesítőjében, 19 l.).

A kezünk közé jutott ez évi középiskolai értesítők közt összesen ez a négy az, mely bölcsészeti tárgyú értekezést közöl.

Zlamál Ágost érdemes munkát végzett, mikor Pythagoras és szövetkezete történetének nyomait, mint egyébként maga bevallja, másodrangú kútforrásokból összeszedte s eleven képpé alakította. Munkájának fejezetei a következők: Pythagoras föllépése és élete szövetkezetének megalapításaig; a pythagoreusok szövetkezetének czélja és jellege; a pythagoreusok szövetkezetének szervezete; a pythagoreusok szövetkezetének története.

*

Pacher Donátot ama harc szemlélete vezette Herbart tanulmányozásához, mely ennek a philosophnak érdeme körül napjainkban folyik. Munkája: «Herbart neveléstudománya» nagyjában követi az «Allg. Pädagogik aus dem Zweck der Erziehung abgeleitet» és «Umriss pädagogischer Vorlesungen» című művek alapgondolatainak egymástutánját. Igéri azonban szerzőnk, hogy meg fogja írni Herbart neveléstudományának s a Herbart-iskolának kritikáját is. *Pacher* e munkáját e szerint úgy kívánja tekinteni, mint Herbart neveléstani munkájának magyar agyvelőn átbocsátott kifejezését. S e czélját, tekintve a mű tömörségét, az irány választékosságát, teljesen el is érte. Munkája következő fejezetekre különül: Bevezetés 5—14 l.; kormányzás 15—23 l.; oktatás 24—63; fegyelmezés 64—110 lap.

*

Sokkal kevesebb jót mondhatunk a m. kir. tanárképző-intézet gyakorló főgymnasiumának értesítőjében megjelent névtelen cikkről, mely ezt a címet viseli: Két fejezet egy általános paedagogiából. Ez a két fejezet tulajdonkép hat levélen, tizennyolczig számozott paragraphusból áll. A két külön fejezet címe ez: 1. A paedagogia alapjai és felosztása, mely hat paragraphust foglalt magában; 2. A vezetés elvei, melynek paragraphusainak száma tizenkettő. A mennyi a körmönfont paragraphusokból megérthető, az azt mutatja, hogy szerzője, épen mint *Pacher*, Herbart inspiratioja alatt állt. Az anonym szerzőnek

azonban, ellentétben Pacher tiszta, világos előadásával, gondja van arra, hogy köleszöszött bölcsességét meglábolthatatlan homályba burkolja. Idézünk egy pontot belőle, a hatodikat, melyet a szerző a «világosság s könnyű eligazodás» szavaival vezet be, ezzel jelezni akarván, hogy ha másutt nem is, legalább ebben a hatodik paragraphusban világosan vezet, s olvasóját könnyen eligazítja. 6. «Világosabb a gondolatmenet s könnyebb az eligazodás, ha magában a nevelő munkásságban, mintegy meghatározott célra irányzott tevékenységben, megkülönböztetjük és pontosan meghatározzuk (sic!) a szükséges mozzanatok (!) s ezek alá, mint vezető fogalmak alá, rendeljük az egyes nevelő eszközöket (!) és eljárás módokat. Ez úton egymás mellé kerülnek a rokon tartalmú tételek és szabályok s inkább biztosítható a fősorolás teljessége. Személyes erkölcsiség lévén a nevelés célja, nyilván folyik belőle két különvált feladat. Az *első* maga az erkölcsiség ismeretése, az *erkölcsi világ összegének föltárása, emberi életnek és természetnek együttes erkölcsi méltatása*. Ne pusztán értelmi munka legyen a növendék *e tájékozódása* abban a körben, hol rá köteles hivatás várakozik; *egész lelkével, képzeletének minden gazdagságával és érzületének teljes hevével kell benne helyet foglalni* tudni. A nevelő munkásság *másik* része aztán épen arra törekszik, hogy a növendék a helyét valósággal el is foglalja. Tért nyitva, alkalmat nyujtva neki a cselekvésre, a nevelőnek gondoskodása oda irányul, hogy növendéke minden egyes tetteiben és tetteinek összefüggő sorában az erkölcsi világ megértett követelményeinek önszántából alávesse magát, lelkiismeretének engedelmessédjék.

A kettős tevékenység egységes célja által kapcsolatos egymással, de némiképen bizonyos ellentét forog fenn közöttük, melynélfogva gondolatban külön választhatók. Az első csak közvetve, a kívül álló, önmagában is élő erkölcsi világ útján jó érintkezésbe a növendékekkel, a másik közvetlenül a növendékre, a benne fejlődő lelki mozgalmakra vonatkozik . . .»

Következik az ekként közölt két «mozzanat» szóval megjelölése, melyet, feltéve, hogy az elemzés jó volt, az olvasónak magától ki kell találni. Tessék hát kitalálni, ez döntsön köztünk és az értekezés írója közt, hogy az olvasó kitudja-e találni a teljesen egyszerű, jól ismert paedagogiai fogalmat.

Aztán mily fonákságok egy rövid paraphrasisban: «Mozzanat... mint vezető fogalom . . . mely alá eszközöket rendelünk . . . s ez úton egymás mellé kerülnek a rokon tartalmú tételek».

Mily képtelenség az a kíváncsi, hogy a nevelő növendékének tárja föl az erkölcsi világ összeségét s méltassa előtte az emberi életnek és természetnek együttes erkölcsi értékét!

It is not an intelligible proposition, but a jargon! mondaná Bain.

*

Dr. *Mayer* György, a végül említett egységes középiskola írója, az egységes középiskola nevében azt indítványozza, hogy csináljunk egy classikus középiskolát a kiválóbb tehetségű tanulók számára s egy modern középiskolát a többi tanuló számára, s hogy amannak selejtesebb tanulóit mindig alá hullhassanak a modernbe, illetőleg ennek jobbjai fölemelkedhessenek a classicusba, mindkettőben tanítsuk az első osztálytól a nyolczadikig a latin nyelvet.

A philosophia helyfoglalása a budapesti tud. egyetemen 1890/91 első félévi tanrendében :

Lubrich Ágost: Különös neveléstan, heti 3 óra; az újkor neveléstörténelme, heti 2 óra.

Medveczky Frigyes: Ethika, heti 4 óra; psychologia, heti 2 óra; philos. seminarium, heti 2 óra.

Beóthy Zsolt: Poetika, heti 4 óra; Sophokles Antigonájának fejtegetése, heti 1 óra.

Pauer Imre: Ethika, heti 4 óra; a philosophia történelme, heti 2 óra; philos. gyakorlatok, heti 1 óra.

Kármán Mór: Ethika, heti 4 óra; a paedagogiai elmélet története, heti 3 óra.

Alexander Bernát: Psychologia, heti 2 óra; a történet philosophiája, heti 1 óra.

Bánóczy József: A philosophia története a középkorban.

Bokor József: A nevelés és oktatástan történelméből: Rousseau és Kant, heti 2 óra.

Buday József: A philosophia jelenlegi állása, különös tekintettel Fechner, Wundt, Comte és Spencer rendszerére, heti 3 óra.

Schnierer Aladár: Jogbölcészlet, heti 5 óra.

Pulszky Ágost: Jogbölcészlet, heti 5 óra.

Csarada János: Válogatott kérdések az észjog köréből, heti 1 óra.

Pikler Gyula: Bölcsészeti bevezetés a tárdalmi tudományba.